

ГУМАНІТАРНІ ПИТАННЯ МЕДИЦИНИ І ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

DOI: 10.26693/jmbs03.06.269

УДК: 611.127:591.4-092.9

Крамар С. Б.¹, Назарова Д. І.²

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ФОРМА МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ КАФЕДРИ ТА ВИКЛАДАЧА

¹Державний заклад «Дніпропетровська медична академія», Дніпро, Україна

²Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини, Дніпро, Україна

dary_65@mail.ru

Стаття присвячена одній з актуальних проблем вищої школи – організації самостійної роботи студентів, які навчаються у вищих медичних навчальних закладах. Сучасні вимоги до висококваліфікованих спеціалістів потребують постійних зусиль у самоосвіті, але більшість абітурієнтів, які приходять до вузів не мають навичок роботи з інформаційними джерелами, з плануванням свого часу. Тому кафедри вузів та окремо викладачі повинні розробити методи організації самостійної роботи студентів, які ефективно підходять за специфікою кафедри, навчити студентів крок за кроком оволодівати різними рівнями своєї освіти, зацікавити та вмотивувати студента. У статті розглядається роль викладача у самостійній роботі студентів: потрібно чи непотрібно викладацьке керівництво, та чим викладач може допомогти. Підкреслено важливе значення посилення роботи професорсько-викладацького складу, керівництва ВНЗ, факультетів і кафедр щодо розвитку навичок самостійної роботи студентів, стимулювання професійного зростання студентів, виховання їхньої творчої активності. Розглянуті форми та рівні організації самостійної роботи, що допомагає викладачу з етапами переходу від однієї форми самостійної роботи студентів до іншої. Приділена увага у статті шляхам підвищення ефективності самостійної роботи студентів та підкреслена необхідність індивідуального підходу до кожного студента.

Ключові слова: самостійна робота студента, організація самостійної роботи студента, рівні організації самостійної роботи студентів, ефективність самостійної роботи студентів, вища медична освіта.

Вступ. Сучасна реформа медицини висуває вимоги до фахівця високого рівня стосовно його здатності до постійного оновлення та вдосконалення своїх практичних та теоретичних знань.

Згідно з положенням про організацію самостійної роботи студентів МОН:

1.1. Підготовка кваліфікованих фахівців з вищою освітою, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до компетентної і ефективної діяльності за своєю спеціальністю на рівні європейських і світових стандартів, можлива за умови підвищення ролі самостійної роботи студентів, посилення значення роботи професорсько-викладацького складу, керівництва ВНЗ, факультетів і кафедр щодо розвитку навичок самостійної роботи студентів, стимулювання професійного зростання студентів, виховання їхньої творчої активності.

1.2. Самостійна робота студента є невід'ємною складовою освітнього процесу у вищому навчальному закладі, в процесі якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. СРС є основним засобом засвоєння студентом

навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

1.6. Метою цього положення є визначення вимог та умов, необхідних для організації самостійної навчальної і наукової роботи студентів.

1.7. Положення орієнтоване на вирішення таких завдань: створення умов для реалізації єдиного підходу професорсько-викладацького складу до організації СРС з метою закріплення та поглиблення їх знань, професійних умінь та навичок; сприяння формуванню у студентів практичних навичок СРС з опрацювання та засвоєння навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань з навчальних дисциплін; сприяння розвитку у студентів мотивації до навчання й поглибленню професійних наукових і практичних інтересів студентів; сприяння формуванню професійних якостей, розвитку знань, умінь та навичок майбутніх фахівців; сприяння формуванню у студентів культури розумової праці, самостійності та ініціативи у пошуку та набутті знань, створенні умов для гармонійного розвитку особистості студента» [8].

Професійна освіта фахівця завжди базувалась на можливості самоосвіти. Навчити сучасного студента початкових курсів у вищому медичному навчальному закладі засвоювати, аналізувати та використовувати знання – першочергове завдання для викладача. Реалії сучасного життя потребують того, щоб випускник медичного вузу за будь-яким напрямком був готовим до регулярної самостійної освітньої діяльності. Вміння опрацювати великі обсяги інформації, опанування нових технологій, синтез та аналіз нових методик, зв'язок з суміжними спеціальностями, робота в «команді», готовність до обговорення та вирішення складних проблем і завдань – все це навички фахівця високого рівня. Освітня самостійність – це здатність студента до активної систематизації, планування, контролю і регуляції своєї діяльності, цілеспрямованого придбання ними нових знань і умінь без безпосередньої участі в цьому процесі викладачів. Дослідження самостійності студентів вищих медичних навчальних закладів показали, що тільки 20–30% досліджених мають добре виражену самостійність, 15% осіб не здатні до самостійної роботи, 55–65% осіб характеризуються середньою ступінню самостійності [2].

Самостійна робота реалізується:

- безпосередньо на аудиторних заняттях – на лекціях, на практичному занятті, як практична частина засвоєння теми заняття;
- при контакті з викладачем поза рамками розкладу – консультації з викладачем, індивідуальна творча робота студента, підготовка доповідей на студентському науковому товаристві, участь у студентських наукових конференціях;

- позааудиторні заняття студентів – підготовка домашнього завдання за підручниками, опрацювання практичних навичок після занять, робота творчого характеру [6].

Сучасна педагогічна психологія виділяє наступні рівні самостійної роботи студента:

- *початковий перший рівень – копіювання дій* за зразком, одночасно відбувається ідентифікація об'єктів і явищ, розпізнавання їх шляхом порівняння із зразком;
- *другий рівень – репродуктивна діяльність* – вона спрямована на сприйняття інформації про властивості об'єктів, процесів та явищ. Це початок узагальнення прийомів і методів пізнавальної діяльності.
- *третій рівень – продуктивна діяльність*, яка припускає застосування отриманих знань для вирішення більш складних самостійних завдань, які потребують здатності до індуктивних та дедуктивних висновків та узагальнень;
- *четвертий рівень – творча діяльність* – припускає творче мислення, застосування отриманих навичок і знань для вирішення нових складних завдань не стандартним чином [9].

СРС – найважливіший компонент педагогічного процесу, який потребує інтеграції різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності. У сучасній системі навчання самостійна робота домінує серед інших видів навчальної діяльності студентів та дозволяє розглядати знання як об'єкт власної діяльності студента. Співвідношення часу, який відводиться на аудиторну і самостійну роботу в усіх навчальних закладах світу складає 1 до 3,5. Цей вид роботи студента має величезний дидактичний потенціал. Він поширює та поглиблює знання, формує зацікавленість до пізнавальної діяльності, оволодінню навичками та прийомами процесу пізнання, підвищує ефективність підготовки молодих фахівців у медичних ВНЗ.

Самостійна робота у ВНЗ – це поетапне засвоєння нового матеріалу, яке потребує його закріплення, контролю, застосування на практиці, повторення матеріалу. Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань у даному виді самостійної роботи, а також результатів її виконання. Самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі, з іншого боку – це специфічна форма навчально-наукового пізнання [9].

Видатним вченим і педагогом Н. А. Введенським (1852–1922) були сформульовані актуальні й в теперішній час правила раціональної організації розумової діяльності:

«1. Входить в роботу нужно не сразу, не рывком, а постепенно втягиваясь в нее. Физиологи-

чески это обосновывается тем, что в основу всякой деятельности положено образование динамического стереотипа – относительно устойчивой системы условно-рефлекторных связей, образующихся при многократном повторении одних и тех же воздействий внешней среды на органы чувств.

2. Необходимо выработать ритм труда, равномерное распределение работы на протяжении всего дня, недели, месяца и года. Ритм служит средством психического побуждения человека и играет в его жизни исключительно высокую роль.

3. Нужно соблюдать последовательность в решении всяких дел.

4. Разумно сочетать чередование труда и отдыха.

5. Наконец, важным правилом плодотворной умственной деятельности является общественное значение труда» [5].

Мета роботи – дослідження ролі викладача в організації самостійної роботи студентів вищих медичних навчальних закладів.

Основна частина. Необхідність ефективної організації та об'єктивного контролю самостійної роботи студентів спонукає педагогічний склад вищих медичних навчальних закладів до пошуку та організації нових форм організації самостійної роботи. Протягом багатьох років на кафедрах вузів організовані чергування викладачів, як для відпрацювання пропущених занять, так і для консультацій при самопідготовці студентів. Але практика довела, що ефективність консультацій дуже низька. Студенти приходять відпрацювати пропущені заняття, а за консультацією звертається дуже малий відсоток відвідувачів. Викладач має активно приймати участь у процесі набуття навичок самостійної роботи студентом. Форма ділової взаємодії між викладачем і студентом – це найбільш вдалий варіант організації СРС:

Перший етап організації СРС – це період початкової організації. На цьому етапі потрібен викладач та його ініціативність: поставити завдання перед студентом або групою студентів; озвучити конкретне завдання; обмежити час для виконання завдання; проконтролювати час виконання завдання та правильність його виконання; при необхідності відкорегувати діяльність і висновки студента.

Другий етап організації СРС – період самоорганізації, коли втручання викладача вже не потрібне, тому що студент вже має навички організації своєї самостійної підготовки. Але у викладача залишаються консультативні та контролюючі функції. Організаційна функція викладача у СРС проявляється у методичному забезпеченні СРС, у визна-

ченні обсягу і структури СРС, підготовці контрольних завдань. Сучасні вимоги до викладання у вузах потребують від колективів кафедр своєчасної підготовки дидактичних матеріалів: а) наборів завдань для СРС – набір тестів, практичних навичок, теоретичних питань [1]. Дуже сучасним буде використання комп'ютерних класів для перевірки тестів і теоретичних питань, або 3D програм для перевірки практичних навичок; б) підготовка контрольних питань лекційному потоку після кожної лекції; в) попереднє оприлюднення тем рефератів, доповідей, які студенти мають змогу підготувати до теми практичного заняття, або для доповіді на СНТ; г) перспективним напрямком роботи є підготовка доповідей, друкування статей для участі студентів у конференціях; д) введення рейтингового методу контролю самостійної роботи студента Дуже ефективною і цікавою формою організації СРС може бути групова форма навчання. Участь у команді, наявність партнера суттєво перебудовує психологію студента, підсилює фактор мотивації та взаємної інтелектуальної активності. При індивідуальній підготовці студент суб'єктивно оцінює результати своєї діяльності і така оцінка може бути помилковою. Група студентів при СРС виконує функцію самоперевірки, у випадку суперечки поглядів корегуючу функцію виконає викладач-консультант. Цікавою методикою СРС є використання викладачем кейс-методу проведення заняття [7] (**таблиця**).

Правила раціональної організації СРС повинні враховувати напруженість учбового процесу, яка особливо зростає в умовах швидкої зміни з одного виду учбової роботи на інший, а також при несподіваних змінах учбових ситуацій (дій), що призводить до зміни емоційного фону студента, змін настрю, нервовим зривам [3].

Заслужують уваги **шляхи підвищення ефективності самостійної роботи** студентів. Вихід на нові якісні показники фахівців можуть принести деякі конструктивні пропозиції:

- організація індивідуальних планів навчання з залученням студентів, навіть молодших курсів до науково-дослідної діяльності;
- введення самостійної роботи студентів у навчальний план і розклад занять та організація індивідуальних консультацій на кафедрах;
- створення бази навчальних та навчально-методичних посібників для виконання самостійної роботи студентів;
- розробка системи інтегрованих міжкафедральних завдань;
- орієнтація лекційних курсов на самостійну роботу;
- рейтинговий метод контролю самостійної роботи студентів;
- колегіальні взаємовідносини викладача і студентів;

Таблиця – Технологія роботи при використанні кейс-методу

Фаза роботи	Дії викладача	Дії студента
До заняття	Підбирає кейс. Визначає основні і допоміжні матеріали. Розробляє сценарій заняття	Отримує кейс і список рекомендованої літератури. Індивідуально готується до заняття
Під час заняття	Організує попереднє обговорення кейса. Ділить групу на підгрупи. В підгрупах шляхом самовисування обираються: «координатор», (організуючий роботу); «секретар», що фіксує результати роботи групи; «спікер», що представляє проект до спільного обговорення. Керує обговоренням кейса в підгрупах, забезпечуючи їх додатковими відомостями	Ставить уточнюючі запитання, що поглиблюють розуміння кейса і проблеми. Розробляє варіанти рішень. Приймає або бере участь в ухваленні рішень
Наприкінці заняття	Оцінює роботу студентів. Оцінює ухвалені рішення і поставлені питання	Складає звіт (письмовий або усний) за даною темою

- розробка завдань, які передбачають не стандартні рішення;
- індивідуальні консультації викладача та перерарухок його педагогічного навантаження з урахуванням самостійної роботи студентів;
- проведення лекційних занять з попередньою самопідготовкою студентів до теми майбутньої лекції за допомогою додаткової літератури, навчальних посібників, додаткових підручників. Тоді в аудиторії можливо проведення лекцій-бесід, лекцій-дискусій, в яких студенти можуть виступати доповідочами, а викладач візьме на себе роль ведучого [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Орієнтація навчального процесу на самостійну роботу і підвищення її ефективності в вищих медичних навчальних закладах потребують:
по-перше, ефективного використання годин самостійної роботи студентів;

по-друге, організація постійних консультацій або консультаційної служби, підготовка комплектів теоретичних та практичних завдань для самостійної роботи студентів до кожної теми, які надаються студенту викладачем-консультантом одразу або частково, по мірі виконання одного завдання та його перевірки, студент має змогу перейти до другого етапу;

по-третє, накопичення навчально-методичної і матеріально-технічної бази в вузах (електронні підручники, атласи, навчальні посібники, електронні навчальні програми, комп'ютерні класи), які допомагають засвоїти та перевірити матеріал;

по-четверте, доступність наочних матеріалів, муляжів, препаратів, лабораторій і майстерень для самостійного виконання практичної частини СРС;

по-п'яте організація постійного (краще рейтингового) контролю.

References

1. Hryzun LYe. Dydaktychni osoblyvosti suchasnoho komp'yuternoho pidruchnyka. *Zasoby navchalnoi ta naukovodoslidnoi roboty*. KhDPU, 2000. [Ukrainian].
2. Husak TM, Malinko OH. Pidvyshchennya samostiynosti studentiv pid chas vyvchennya inozemnykh mov. *Pedahohika i psykholohiya*. 2000; 4: 61-8. [Ukrainian]
3. Zhaldak MI. Problemy informatyzatsiyi navchalnoho protsesu v shkoli ta VUZI. *Suchasna informatsiyina tekhnolohiya v navchalnomu protsesi: Zb. nauk. prats*. Kyiv ped in-t im MP Drahomanova. Ed. MI Shkil. K; 1991. s. 3-16. [Ukrainian]
4. Zhuravs'ka LM. Kontseptual'ni umovy upravlinnya samostiynoyu robotoyu studentiv u VNZ [The Conceptual Circumstances of the Control of the Students' Self-educated Work in the Higher Education Institutions]. *Osvita ta upravlinnya*. 1999; 3(2). [Ukrainian]
5. Kozakov VA. *Samostoyatel'naya rabota studentov y ee ynformasyonno-metodycheskoe obespechenye: uchebn posob*. K: Vyshcha shkola; 1990. 248 s. [Russian]
6. Kuzmynskiy AI. *Pedahohyka vyshchoi shkoly: Navch posib*. K: Znannya; 2005. 486 s. [Ukrainian]
7. Zhaldak MI. Problemy informatyzatsiyi navchalnoho protsesu v shkoli ta VUZI. *Suchasna informatsiyina tekhnolohiya v navchalnomu protsesi: Zb nauk prats*. K; 1991. [Ukrainian]
8. Lande DV. *Poysk znanyi v ynternet. Professonalnaya rabota*. M: Yzdatelskiy dom «Vylyams»; 2005. 72 s. [Russian]
9. Polozhennya pro orhanizatsiyu samostiynoi roboty studentiv. Available from: <https://www.khnu.km.ua/root/dept/nmv/res/5.pdf>. [Ukrainian]
10. Tretyakova EM. Orhanyzatsyya samostoyatel'noy raboty studentov kak forma uchebnoho protsesa v vuze. *Vektor nauky THU. Seryya: pedahohyka, psykholohyya*. 2015; 4(23): 200-4. [Russian]

УДК 611.127:591.4-092.9

**ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ
ВЫСШИХ МЕДИЦИНСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ
КАК ФОРМА МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ КАФЕДРЫ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ**

Крамарь С. Б., Назарова Д. И.

Резюме. Статья посвящена одной из актуальных проблем высшей школы – организации самостоятельной работы студентов высших медицинских учебных заведений. Современные требования к высококвалифицированным специалистам базируются на регулярном самообразовании, но большинство молодых людей, которые приходят в вузы не имеют навыков работы с информационными источниками, с планированием своего времени. Поэтому кафедры вузов и преподаватели должны разработать методы организации самостоятельной работы студентов, которые эффективно подойдут по специфике кафедры, научить студентов шаг за шагом овладевать разными уровнями своего образования, заинтересовать и мотивировать студента. В статье рассматривается роль преподавателя в самостоятельной работе студентов: необходимо или нет руководство преподавателя. Подчеркивается значение усиления работы профессорско-преподавательского состава, руководства ВУЗа, факультетов и кафедр для развития навыков самостоятельной работы студентов, стимулирования профессионального роста студентов, воспитания их творческой активности. Рассмотрены формы и уровни организации самостоятельной работы, которые помогают преподавателю на разных этапах образовательного процесса, при переходах от одной формы самостоятельной работы студентов к другой. Особое внимание уделено в статье путям повышения эффективности самостоятельной работы студентов, и подчеркнута необходимость индивидуального подхода к каждому студенту.

Ключевые слова: самостоятельная работа студента, организация самостоятельной работы студента, уровни организации самостоятельной работы студентов, эффективность самостоятельной работы студентов.

UDC 611.127:591.4-092.9

**Organization of Students' Self Study in medical high school
as a Form of Methodical Work of the Department and the Teachers**

Kramar S. B., Nazarova D. I.

Abstract. The paper considers one of the topical problems of higher education – the organization of students' self study in medical high school. Modern requirements for highly qualified specialists require constant efforts in self-education, but most of the entrants who come to the university do not have the skills to work with information sources, with planning their time. Therefore, the departments of higher educational institutions should develop methods of organizing students' self study, which effectively approach the peculiarities of the department, teach students step by step to master different levels of their education, to encourage and motivate the student.

The article examines the role and place of the teacher in the students' self study: is it necessary for the teacher to lead the process of self-preparation and by what methods to come to the desired result. The article emphasizes the importance of the work of the professional-teaching staff, the heads of higher educational institution, faculties and departments in the process of organizing and providing students' self study, stimulating pro-student growth, and their creative activity. We consider forms and levels of organization of self study that help the teacher to determine the stages of transition from one form of self study to another. Attention is paid to the ways of increasing the effectiveness of self study and the need for an individual approach to each student is underlined.

Based on the experience of modern pedagogical psychology, several levels of students self study are distinguished: *the initial first level – copying of actions* on the sample, at the same time the identification of objects and phenomena takes place, their recognition by comparison with the sample; *the second level – reproductive activity* is aimed at perceiving information about the properties of objects, processes and phenomena. This is the beginning of a generalization of techniques and methods of cognitive activity; *the third level – productive activity*, which implies the use of the knowledge gained for the solutions of more complex independent tasks that require abilities for inductive and deductive tasks and generalizations; *The fourth level – creative activity* involves the development of creative thinking, the use of acquired skills and knowledge to solve new complex tasks not by standard methods.

The form of business interaction between the instructor and the student is the most successful variant of the organization of students' self study:

The first stage of self study organization is the period of the initial organization. At this stage, the teacher and his/her initiative are needed: to assign tasks to the student or a group of students; to voice a specific task; limit the time for the task; to control the time of the task execution and the correctness of its fulfillment; if necessary, adjust the activities and visions of the student.

The second stage of the students self study organization is the period of self-organization, when the intervention of the teacher is no longer needed, because the student already has the skills of organizing his/her own training. But the instructor still has advisory and supervisory functions. The organizational function of the teacher in the students' self study is manifested in the methodological support of this work, in determining the scope and structure of self study, and in preparing the monitoring tasks. Modern requirements to pedagogical activity in higher education establish a task for the teaching staff in timely preparation of didactic materials: a) a set of tests for the IWS - a set of tests, practical skills, theoretical questions. It is really modern to use the computer classes to test tests and theoretical questions, or 3D programs to test practical skills; b) preparation of control questions to the lecture stream after each lecture; c) preliminary announcement of topics of abstracts, reports that students have the opportunity to prepare on the topic of a practical lesson or for a report to the students' self study; a promising area of work is the preparation of reports, the writing of articles for the participation of students in conferences and seminars; e) introduction of the control rating method of students self study. A very effective and interesting form of students' self study organization can be a group form of training.

The orientation of the self study process and increasing its effectiveness requires: the effective use of hours of students' self study; the organization of permanent consultations or advisory services, the preparation of sets of theoretical and practical assignments for students' self study to each topic that are provided to the student by the teacher-consultant in whole or in part, as one task is completed and verified, the student has the opportunity to move on to the next stage; the accumulation of educational, methodological, material and technical base in universities (electronic textbooks, atlases, teaching aids, electronic curricula, computer classes), which help to learn and test the material; the availability of visual materials, models, drugs, laboratories and workshops for independent implementation of the practical part of students' self study; the organization of permanent (better rating) control.

Keywords: students' self study, organization of students' self study, levels of organization of students' self study, efficiency of students' self study.

The authors of this study confirm that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.

Стаття надійшла 20.05.2018 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування